

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

TÜRKİYE SANAYİSİ İÇİN YOL HARİTASI

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

TÜRKİYE SANAYİSİ İÇİN YOL HARİTASI

Haziran 2008

Yayın No: TÜSİAD-T/2009-02-480

Meşrutiyet Caddesi, No. 46 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 07 23 Telefax: (0212) 249 13 50

© 2008, TÜSİAD

*Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü,
4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca,
kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun
yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak,
çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak,
kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak,
telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik
yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.*

ISBN: 978-9944-405-51-5

SİS MATBAACILIK PROM. TANITIM HİZ. TİC. LTD. ŞTİ.
Eğitim Mah. Poyraz Sok. No:1 D.65 Kadıköy - İSTANBUL
Tel: (0216) 450 46 38 - 349 89 72 Faks: (0216) 450 46 39

ÖNSÖZ

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Türkiye Sanayisi için Yol Haritası başlıklı bu politika dokümanı, Prof. Dr. Fatma Doğruel ve Prof. Dr. Suut Doğruel tarafından TÜSİAD için hazırlanmış olan Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış başlıklı çalışmadan yola çıkılarak TÜSİAD Genel Sekreter Yardımcısı Ümit İzmen ve TÜSİAD Sanayi, Hizmetler ve Tarım Bölüm Sorumlusu Hale Altan tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın hazırlanmasında katkıda bulunan TÜSİAD Sanayi Çalışma Grubu Başkanı Agah Uğur, TÜSİAD Sanayi Çalışma Grubu üyeleri ve SEDEFED'e sağladıkları destek için teşekkür ederiz.

Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış başlıklı çalışma, veri temelli bir analize dayanmakta ve sadece nesnel değerlendirmeler içermektedir. Çalışmanın herhangi bir politika önermesi üretmesinden bilinçli olarak kaçınılmıştır. Bu politika dokümanının amacı, raporun bulguları üzerine yorum ve değerlendirmeler inşa etmek ve imalat sanayii sektörleri için yatay ve dikey politika önermeleri oluşturmaktadır. Raporu bütünülediği düşünülen bu politika dokümanının, raporun bulguları dışında değerlendirilmesi mümkün değildir.

Türkiye Sanayisi için Yol Haritası, Türkiye'de 2008 yılında hazırlıkları devam etmekte olan sanayi stratejisine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, Borusan Holding A.Ş.'nin maddi katkılarıyla basılmıştır; desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Haziran 2008

1. NASIL BİR SANAYİ STRATEJİSİ?

Sanayi politikası ve sanayi stratejisi uzun bir süreden sonra bugün gündemin üst sıralarındaki yerini almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin belli sektörlerle odaklanması olarak özetlenebilecek sanayi politikalarının, ülkelerin sanayileşme süreçleri açısından taşıdığı anlam ciddi bir sorgulamadan geçti.

Sanayi stratejilerinin istenilen sonucu vermemesi ve beraberinde ortaya çıkan piyasa dengesizlikleri, gelişmekte olan ülkeleri, makroekonomik istikrarı tesis etmeye dönük yapısal reformlara ağırlık vermeye yöneltti. Değişik içeriklerle bugüne kadar uygulanan makro politikalar da (yapısal uyum ve istikrar programları, Washington Consensus yaklaşımı) bugün artık küresel rekabette yetersiz kalmaya başladı. Tüm ülkeler tarafından uygulanan standart yaklaşım, 1990'lı yılların ikinci yarısından bu yana hızlanan küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerin rekabet yarışında önemini yitirmeye başladı. Üstelik Doğu Asya'da yeni bir ekonomik gücün ortaya çıkması, gelişmiş ülkelerin birçok imalat sanayi sektöründen vazgeçmesi ya da sanayilerini terk etmeye başlamaları da

bu sürece yeni bir boyut ekledi.

Büyümenin hızlandırılması için standart yaklaşımın ötesine geçme arayışları ortaya çıktı. Bu yeni durumda **“ne yapmalı”** sorusu, bilinen yaklaşımlar etkisizleştiği için daha can alıcı bir önem kazandı. “Ne yapmalı” sorusuna yanıt aranırken, geçmişte uygulanan sanayi politikaları gözden geçirildi.

Ne yapmalı sorusunun yanıtına geçmeden önce ne yapmamalı sorusunu yanıtlamak gereklidir.

Eskinin ithal ikameci ya da ihracata yönelik stratejilerinin bazı unsurlarını içerse bile, küreselleşmenin karakteri nedeniyle, yeni oluşturulacak stratejiler bu ikili ayırımı uymayacaktır. Bu **“eski”** stratejilere dönme imkanı kalmadığına göre, bu stratejilerden biriyle özdeşleşme korkusu da yersizdir. Yeniden ithal ikameci ya da ihracata yönelme stratejilerine mi dönüyoruz kaygısı taşımadan ne gerekiyorsa onu yapmak öncelikli olmalıdır. Çünkü küreselleşme süreci ülkelere çok fazla esneklik bırakmamaktadır.

Yeni dönem sanayi politikalarını eski politikalardan ayıran en önemli fark, piyasa aksaklıklarının ortadan kaldırılmasının, doğrudan nispi fiyat yapısını değiştirmenin yerini almış olmasıdır.

Dışa açık bir ekonomide fiyatlar sistemine müdahale, geçmişteki uygulamalarda gözlenen ters ve bozucu etkilerin çok daha kuvvetli bir biçimde

ortaya çıkmasına yol açacaktır. Yeni sanayileşme yaklaşımının eksenini, fiyat yapısına müdahale değil, fiyat oluşum mekanizmalarındaki tıkanıklıkların ortadan kaldırılması oluşturmaktadır.

Sanayi sektörünün rekabet gücünün artırılması ve aynı zamanda, sanayi sektörünün ülkenin ekonomik gelişimine katkısının artırılması için, piyasaların etkinliğini artıracak politikalarda beş temel unsur ortaya çıkmaktadır:

1. Sermaye piyasalarının etkin çalışması: Sanayinin üretim ve yatırım finansmanını ilgilendiren uygulamaların etkinliği sağlanmalıdır. Böylece sanayinin üretim ve yatırım maliyetleri düşürülerek finansman koşulların iyileştirilebilecektir.

2. Geleneksel altyapının iyileştirilmesi ve girdi piyasalarının etkinleştirilmesi: Altyapı imkanlarının iyileştirilmesi ve girdi sağlayan sektörlerdeki piyasa aksaklıklarının giderilmesi sanayi için pozitif dışsallıklar yaratacaktır. Entegre bir ulaşım alt yapısı ve kullanılabilir kalitede ve maliyette enerji ağının oluşturulması bu dışsallıkların başında gelmektedir. Üretimin gerçekleştirilmesi ve işgücünün yaşam ortamını kolaylaştıracak alt yapının gelişmesi ile tarım ve gayrimenkul piyasalarının etkin çalışması da sanayi için önemli bir dışsallık kaynağıdır.

3. Beşeri ve teknik altyapının iyileştirilmesi: Sanayide yaşanan hızlı değişime ayak uydurabilmek için mevcut beşeri sermayenin nicelik ve niteliğinin geliştirilmesi ve işgücü piyasalarının etkinliğinin ve esnekliğinin artırılması gerekmektedir. Üretim artışının sürekli kılınmasının temel belirleyicilerinden olan teknolojinin üretilmesinin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması için, eğitim ve araştırma kurumları yeniden yapılandırılmalı, inovasyon sistemi geliştirilmelidir.

4. Kayıtdışı ekonomi ile mücadele: Sanayi ürünlerinin üretim ve satış koşullarında adil rekabetin sağlanması ve yenilikçiliğin değer yaratması için kayıtdışı ekonomi mutlaka azaltılmalı, nihai ürün piyasaları etkinleştirilmelidir.

5. Sanayinin bölgesel dağılımının geliştirilmesi: Sektörlerin belli bir bölgede kümelenme nedenleri doğru analiz edilerek, bölgelerin performansını aşağı çeken faktörler belirlenmeli ve giderilmelidir. Böylece, ülke içinde bölgesel farklılıkların azaltılması hedefine yaklaşmak mümkün olacaktır.

Bu unsurları dikkate alarak piyasaların etkin ve adil çalışmasının sağlanması, Türkiye’de sanayi politikasının oluşturulmasındaki ilk adım olmalıdır. Piyasaların düzgün çalışması, karar vericiler için doğru sinyalleri üretecektir. Türkiye’de sektörlerin mevcut performansını ve gelecek potansiyelini doğru yansıtan piyasa sinyallerinin değerlendirilmesi, eğilimlerin aynen devam etmesi halinde, ülkenin gelecek yıllarda ulaşmak istediği refah seviyesini, istihdam düzeyini ve dağılım parametrelerini yakalama olasılığını ortaya koyacaktır.

Mevcut eğilimlerin devamının ekonomide istenilen parametrelere ulaşmasını olanaklı kılmaması halinde, Türkiye sektör düzeyinde ve tüm sektörleri yatay kesen alanlarda çeşitli girişimleri başlatmalıdır.

Bugünkü ortamda, piyasa sinyallerinin doğru alınamıyor olması, Türkiye’de sanayinin istenilen seviyede gelişip gelişmediğinin anlaşılmasına engel değildir. Sanayileşme temposunu artırmak için, piyasa sinyallerinin doğru çalışmasını beklemeden de yapılabilecekler vardır.

Düzgün çalışmayan bir piyasa içinde, “en iyilerin” kendiliğinden ortaya çıkma imkanı yoktur. Düzgün çalışmayan bir piyasada “en iyi olma potansiyeli bulunanları” hatasız olarak belirleyebilen piyasa dışında bir mekanizma da tasarlanabilmiş değildir.

Sanayileşmenin hızlandırılması için piyasa mekanizmaları içinde tanımlanan, devletin etkin bilgi ve koordinasyon sağladığı, piyasa sinyallerinin daha güçlü ortaya çıkmasına imkan yaratacak yatay ve sektörel politikalarla desteklenen bir sanayi stratejisinin benimsenmesi gerekmektedir.

Benimsenecek olan sanayi stratejisi, analizi yapılabilen, bilgisine, verisine erişilebilen dönemin gerçekliğini yansıtır. Oysa ki, ne ulusal ekonomiler, ne de dünya ekonomisi statik bir yapıya sahiptir. Bugün için doğru ya da uygun olan bir önlem, orta ve uzun vadede ilgili sektörde ya da dolaylı olarak bu karardan etkilenecek başka sektörlerde istenmeyen ve beklenmeyen sonuçlara yol açabilecektir. Bu nedenle sanayi stratejisi, bir kez yapıldıktan sonra sürekli yeni bilgi ve değerlendirmelerle güncellenmelidir.

Sanayi stratejisinin küresel dünyanın dinamizmini yansıtabilmesi, geniş bir paydaş katılımı ile hazırlanmasına bağlıdır. Strateji, iş dünyası temsil örgütleri, kamu kurumlarının temsilcileri ve akademisyenlerin birlikte yer aldıkları bir platformda zengin bir bilgi altyapısından destek alarak değişen koşullara sürekli olarak uyarlanmalıdır.

2. İMALAT SEKTÖRÜNÜN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

2.1 İMALAT SANAYİNİN GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

Türkiye ekonomisi, 1970'li yılların ikinci yarısında önemli bir yapısal krize girdi. 1980'li yıllarda ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edildi ve ticaret ve finansal liberalleşmeye gidildi. Bu liberalleşmenin gerektirdiği yurtiçi piyasa yapısı kurulamadı ve kamu maliyesinde giderek artan zafiyet, 1990'lı yıllardan itibaren kısa süreli ancak ekonomiyi derinden sarsan krizlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu dönemde, devletin açık ya da zımni herhangi bir sanayi stratejisi olmadı.

Ekonomide kısa vadeli bakış açısına ve üretimi caydıran her türlü yasal ve idari düzenlemeye karşılık, son otuz yılda sanayi kesiminde önemli bir değişim yaşandı. Ancak, bütün sorunlara rağmen imalat sanayi güçlenmiştir.

İmalat sanayiinin yıllar içinde ekonomik krizlere karşı dayanıklılığı artarken, performansı da ekonominin ortalama performansının üstünde olmuştur. Ekonominin genişlediği

dönemlerde imalat sanayiinin performansı daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır: İmalat sektörünün büyüme oranları ekonominin genişlediği dönemlerde GSMH büyüme oranlarının üstünde yer almıştır.

İmalat sanayii, geçen dönemde güçlenmiş, ekonominin genel itici gücü olmaya başlamıştır.

2008 yılında yaşanan bankacılık krizinin ardından finans sektörünün yeniden yapılanmış ve düzenleyici kurum anlayışı ciddi ölçüde gelişmiştir. Böylece, 2008 yılında dünyada yaşanan global krizin, Türk mali sektörü üzerindeki etkilerinin sınırlı olacağı düşünülmektedir. Ancak, dışa açıklık oranı % 50'ye yaklaşan Türkiye ekonomisinde, reel sektörün küresel krizin etkilerini daha belirgin hissetmesi beklenmektedir.

Reel sektör açısından en büyük ihrac pazarlarımız olan Avrupa Birliği'nde ve Rusya'da büyümenin yavaşlaması ihracatımızı olumsuz etkileyecektir.

Azalan dış talep, 2007’de yavaşlamaya başlamış olan iç taleple birleştiğinde ekonomideki yavaşlamanın daha da belirgin hale gelmesi ve imalat sektörüne yansımaları beklenmektedir. Büyümenin yavaşlaması ise halen % 14.2 olan tarım dışı işsizlik oranının daha da artması riskini barındırmaktadır.

Bu çerçevede, TÜSİAD olarak sürekli bir noktaya dikkat çekmek istiyoruz:

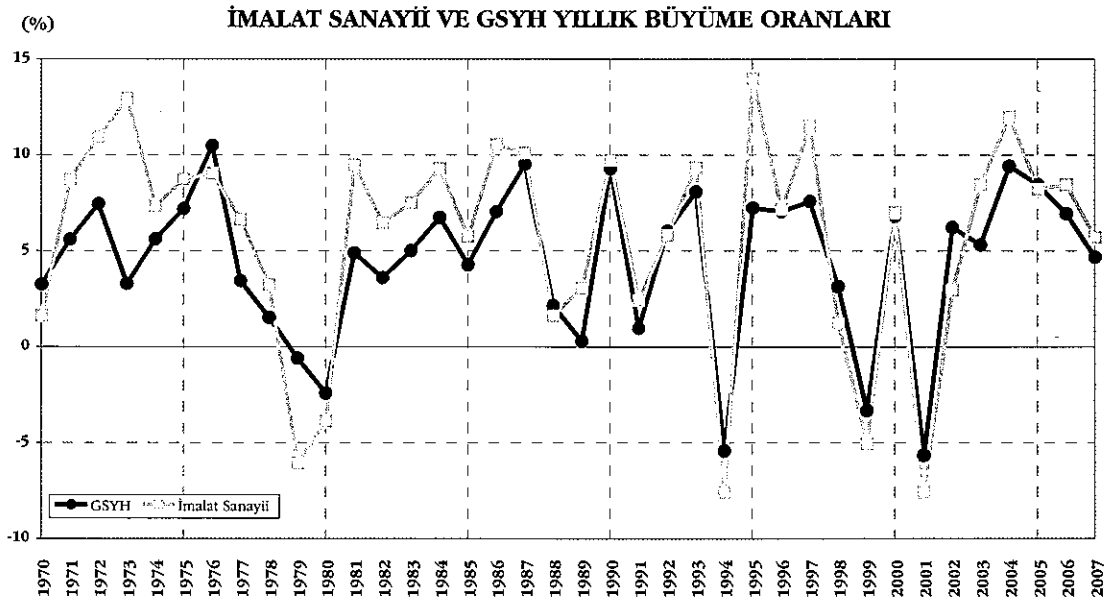
Sanayide daha yüksek katma değer -yani daha yüksek gelir ve daha yüksek istihdam- yaratacak yapısal bir dönüşüm sağlamak gerekmektedir.

Türkiye yeni bir sanayi stratejisine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, yapısal reformların tamamlanması, mikro reformların uygulamaya konması ve AB uyum sürecine hız kazandırılması gerekmektedir.

2.2. GELECEK TASARIMI

İmalat sanayiinin son 40 yıllık başarı çizgisi mütevazı bir çizgidir.

Sanayi stratejisi belirlemeden önce, imalat sanayiinde elde edilen başarıların ve başarısızlıkların nedenleri doğru belirlenmelidir. Etkin politikaların belirlenebilmesi için, Türkiye ekonomisinin kendi dinamiklerinden ve uluslararası konjonktürden kaynaklanan mevcut ve potansiyel faktörlerin ayrıştırılması önemlidir.

*1970-1997 dönemi 1987 fiyatlarıyla, 1998-2007 dönemi 1998 fiyatlarıyla besaplanmıştır.

**1998 yılından itibaren milli gelir besaplamalarında önemli kapsam ve metodoloji değişikliğine gidilmiştir.

Kaynak: TÜİK, DPT

Küreselleşme olgusuyla birlikte, sanayileşme dinamiklerinin tüm dünyada kökten etkilendiği bir dönemden geçiyoruz. AB içinde sürükleyici güce sahip büyük ekonomiler bile bu dönemde verimlilik konusunda ABD karşısında görece sorunlar yaşadılar. AB ve ABD, Doğu Asya ülkelerindeki gelişmeler karşısında sanayilerinin rekabetçiliğinin azaldığına şahit oldular. Bu nedenle, Türkiye'nin imalat kesiminin yeni dünya ekonomik düzenindeki gelişmelerden ne ölçüde ve nasıl etkilenmiş olduğunu belirlemeli ve bu gelişmelere uyum sağlayacak bir dönüşümün ana hatlarını çizmeliyiz.

Gelişmekte olan ülkelerde büyüme arttıkça imalat sanayiinin ekonomi içindeki payının artması beklentisi ile uyumlu olarak Türkiye'de de 1970-2006 döneminde imalat sektörünün payında yükselme görüldü. Tarımın, GSYH içinde hala yüksek olan oranı dikkate alındığında, bu sürecin daha da devam etmesi gerekmektedir. Türkiye'de imalat sektörü, ters U biçiminde tanımlanabilecek gelişme çizgisinin tepe noktasına henüz ulaşmamıştır.

Sanayileşmenin belli bir eşik değerin üzerine çıktığı ülkelerde, hizmetlerin payının artması sonucu imalat kesiminin payı azalır. Son yıllarda, henüz söz konusu eşiğe gelmemiş olan bazı ülkelerde de imalat sanayinin payının azaldığını görmekteyiz. Örneğin sanayileşme sürecine ABD, Japonya ve Almanya'dan daha sonra giren İspanya'da bu oran azalmaktadır. Özellikle Doğu Asya ülkelerinin imalat sanayindeki rekabet gücünün şekillendirdiği bu yeni konjonktürde, yeni sanayileşmekte olan bir dizi ülkede de "sanayiden vazgeçme (deindustrialization)" sürecine girilmektedir.

Hızlı verimlilik artışı, dinamik ölçeğe göre artan getiri, hızlı teknolojik değişim ve yol açtığı pozitif dışsallıklar, imalat sanayiini, ekonomilerin motoru yapar. Bu nedenle, hızlı büyüme sürecinin devamı, çoğu ülkede, imalat sanayiinin payının artışı ile ilişkilidir.

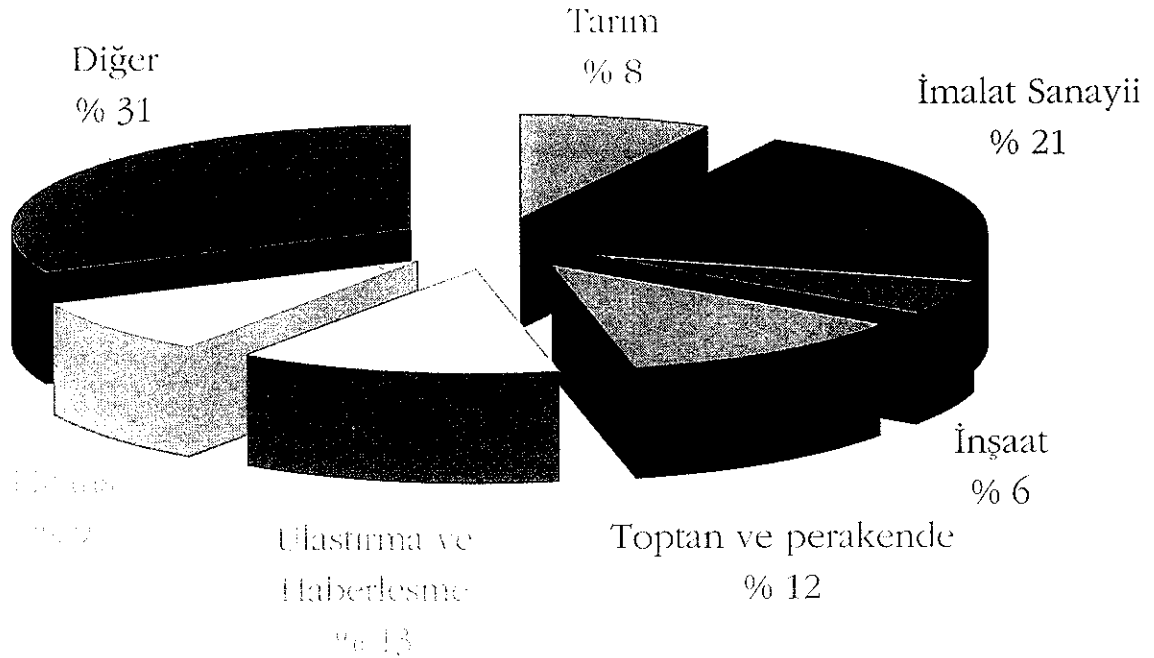
Türkiye'de kalıcı bir ekonomik büyümenin garanti altına alınması için imalat sektörünün ekonomi içindeki payının artması hedeflenmelidir.

Bugün Türkiye'nin karşı karşıya olduğu ekonomik dengesizliklerin başında cari işlemler açığı gelmektedir. Bugün 40 milyar doların üzerinde seyreden cari açığın belirleyicisi dış ticaret açığıdır. İhracatımızı yeteri kadar artıramamamız, yurtiçinde üretime devam edebilmek için mutlaka yurtdışından ara malı ve yatırım malı ithal etmek zorunda olmamız, dış ticaret açığını sürekli olarak artırmaktadır. Bu açığı uzun vadede kapatmanın yegane yolu, sanayi yapısının dönüşümüdür.

Teknoloji ve inovasyona odaklanmış, yüksek katma değer üreten, verimliliği hızla artırabilen bir imalat sanayii yapısı, ithalat-ihracat dengesinin sağlanması için gereklidir.

Türkiye'de imalat sektörünün ekonomi içindeki payı artarken, imalat sanayi içinde de orta-üst teknoloji grubuna giren malların üretim, ihracat ve katma değer içindeki payları artmalıdır.

SEKTÖRLERİN GSYH İÇİNDEKİ PAYI, 2007 (1998 YILI SABİT FİYATLARI İLE)

Kaynak: TÜİK

3. GELECEĞE HAZIRLANMAK: STRATEJİK HEDEFLER NE OLMALI?

Herhangi bir ülkenin sanayi politikasının hedefleri hemen hemen aynıdır. Türkiye için de sanayi politikasının temel hedefi: **Kişi başına gelir seviyesini sürekli ve düzgün olarak artırmak; böylece gelişmiş ülkelerle olan gelir farkını kapatmaktır.**

Sanayinin bu hedefin tutturulmasına hangi yapıyla olanak sağlayacağı, sanayi stratejisinin de temel hatlarını oluşturacaktır.

- Rekabet gücü yüksek
- Katma değer içeriği yüksek
- İstihdam yaratan
- Bölgesel farklılıkların azaltılmasına

zemin hazırlayan bir sanayi yapısı, *kişi başına gelir seviyesini sürekli ve düzgün olarak artırmak; böylece gelişmiş ülkelerle olan gelir farkını kapatmak* hedefi ile uyumludur. Buna karşılık, sanayi stratejisi olarak uygulanabilecek geniş bir politika yelpazesi mevcuttur.

3.1 SANAYİ STRATEJİSİNİN İLKELERİ

Sanayinin geçmiş performansı ve gelecek tasarımı, izlenecek stratejinin bazı temel ilkelerini belirliyor.

Tek bir sektöre ya da sadece seçilmiş birkaç sektöre odaklanmak yaklaşımı Türkiye örneğinde gerçekçi değildir.

Türkiye gibi 70 milyonun üzerinde nüfusa sahip ve dünyanın en büyük 17 ekonomisi arasında yer alan bir ülkede geçmişte olduğu gibi sadece turizm-tekstil-giyim sanayi üçgenine sıkıştırılmış bir yaklaşım, bu sektörlerin yerine farklı sektörler konulsa da artık gerçekçi değildir.

Ülkenin büyüklüğü, ülkede üretilen her ürünün ve var olabilen her sanayinin korunması ve geliştirilmesi istihdam ve refah açısından önem taşımaktadır.

Sanayi yapısının çeşitlenmesi, sektörlerin önündeki engellerin kaldırılmasına bağlıdır.

Bir sektöre yönelik politika, başka hangi sektörü doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu etki, pozitif olabileceği gibi negatif de olabilir. Bir sektörün desteklenmesine yönelik tedbirler, bir diğer sektörün gelişimin engelleyebilir. Ancak, bir sektörün önündeki engelin kaldırılması, çoğu kez, diğer sektörlerin de önünün açılması anlamına gelir. Bu nedenle, *cevap aranması gereken soru hangi sektörlerin destekleneceği değil, her bir sektörün gelişimini kısıtlayan faktörün ne olduğu sorusudur.*

Strateji için önceliklerin belirlenmesi önemlidir. Stratejiye daha çok sayıda sektör üzerinde en geniş etkiye yol açacak önlemlerden başlanmalıdır.

Türkiye'nin temel sorunları ile sektörlerin temel sorunlarının hangi kriterlere göre önceliklendirileceği önemlidir. Tüm sektörler üzerinde en geniş ve en derin etkisi olacak önlemler, makroekonomik istikrarın sağlanması ve yapısal reformların tamamlanmasıdır. Sektör düzeyinde önlemlere gelindiğinde ise, sektör seçimi, yine en geniş etki ilkesine göre yapılmalıdır.

Kağıt, basım ve yayım, kok-petrol, kimya, plastik-kauçuk, çimento, cam, seramik, ana metal, yeniden değerlendirme, ileri bağlantısı güçlü olan sektörlerdir. Bu sektörlerdeki sorunların giderilmesi, daha çok sayıda sektörün gelişmesinin önünü açacaktır.

3.2 REKABET GÜCÜ YÜKSEK SANAYİ

Türkiye 2008-2009 Küresel Rekabet Endeksi sıralamasında 2007-2008 sıralamasından 10 sıra gerileyerek ülke arasından 63. sırada yer almıştır. Dünya Ekonomik Forumunun hazırlamış olduğu endeksten de görülebileceği üzere, işsizlik, yurtiçi tasarruf açığı, bölgesel gelişim farklılıkları, kayıtdışı ekonomi, teknoloji ve inovasyonun yaygınlaştırılması gibi temel ekonomik alanlarda tıkanıklıklar devam etmektedir. Bu tıkanıklıklar ülkemizi uluslararası rekabet arenasında öne çıkmaktan da alıkoymaktadır.

Türkiye'nin en temel makroekonomik sorunu cari işlemler açığı ve ona yol açan dış ticaret açığıdır. Bu açığın belirleyicisi, sanayinin üretim yapısıdır. Kaynak zengini olmayan Türkiye, petrol ve doğal gaz fiyatlarının değişkenliğinden olumsuz yönde etkilenmektedir. Kısa vadede düşüşler yaşansa da, uzun vadede petrol

ve doğalgaz fiyatlarında sürmesi beklenen artış nedeniyle, her sene daha da bozulacak olan bir dış denge sorunu ile karşı karşıyadır. Uzun vadede, dış ticaret açığının azaltılmasının yegane yolu, sanayinin ihracat performansının artırılmasından geçmektedir. Rekabet gücü yüksek sektörlerin gelişmesi, Türkiye'nin ürettiği ürünlerin ihracat imkanının artması anlamına gelecektir.

Tekstil, giyim, ana metal, makine ve teçhizat, elektrikli makine, radyo, tv, haberleşme, otomotiv, mobilya, Türkiye'de rekabet gücü yüksek olan sektörlerdir.

Tütün, kağıt, kok-petrol, metal eşya, makine ve teçhizat, otomotiv, diğer taşıtlar, mobilya, Türkiye'de yüksek rekabet gücü potansiyeli olan sektörlerdir. Bu sektörlerin gelişmesi rekabet gücünü artıracaktır.

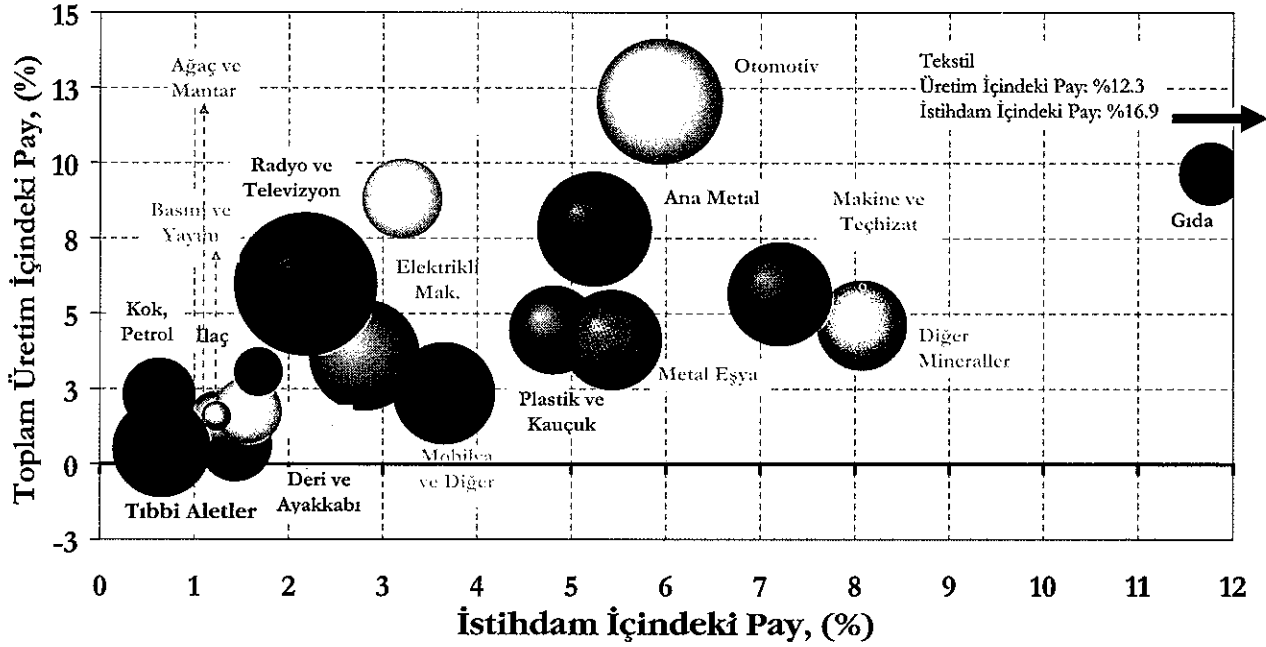
3.3 KATMA DEĞER İÇERİĞİ YÜKSEK SANAYİ

Büyümenin sürekli yüksek tutulabilmesi hızlı verimlilik artışlarına bağlıdır. Verimlilik artışlarını sürekli kılmak için teknolojik gelişmenin hızlanması, Ar-Ge ve inovasyona önem verilmesi gerekmektedir. Bu açıdan üretimde yüksek teknoloji ürünlerin payının yükselmesi çok önemlidir.

Son yıllarda, Türkiye hem ithalatını, hem ihracatını artırmış, sanayi yapısını, düşük teknoloji ürünlerinden, yüksek teknoloji ürünlerine doğru değiştirmeye başlamıştır. 1985 yılından bu yana toplam imalat sektörü üretimi içinde yüksek ve orta-üst teknoloji grubuna giren malların payında düzenli bir artış gerçekleşmiştir. Bu iki grubun toplam üretim içerisinde payı 1980 yılında % 14.5 iken, bu oran 2007 yılında % 38.8'e yükselmiştir. Ancak bu değişim, katma değere aynı oranda yansımamıştır. Bunda, Türkiye'deki verimlilik artışının üçte bir oranında tarım sektöründen tarım dışı sektörlerle geçiş ve ancak üçte ikisinin sektörler içerisindeki verimlilik artışından kaynaklanmasının payı büyüktür.

Sanayi yapısını yüksek teknoloji ürünlerine kaydırırken, yeni gelişmelere açık olunmalı, daha düşük teknoloji gerektiren ürünlerde ortaya çıkabilecek fırsatlar kaçırılmamalıdır. Türkiye'nin kaynak açısından zengin bir ülke olmaması, sosyal ve siyasi gelişmişlik seviyesi ve AB üyelik süreci, Türkiye'nin ucuz işgücüne ve hammaddeye bağlı bir üretim yapısına sahip olmasına imkan tanımamaktadır. Doğu Asya ülkeleri ile bu anlamda rekabet edilebilmesi zor olacaktır.

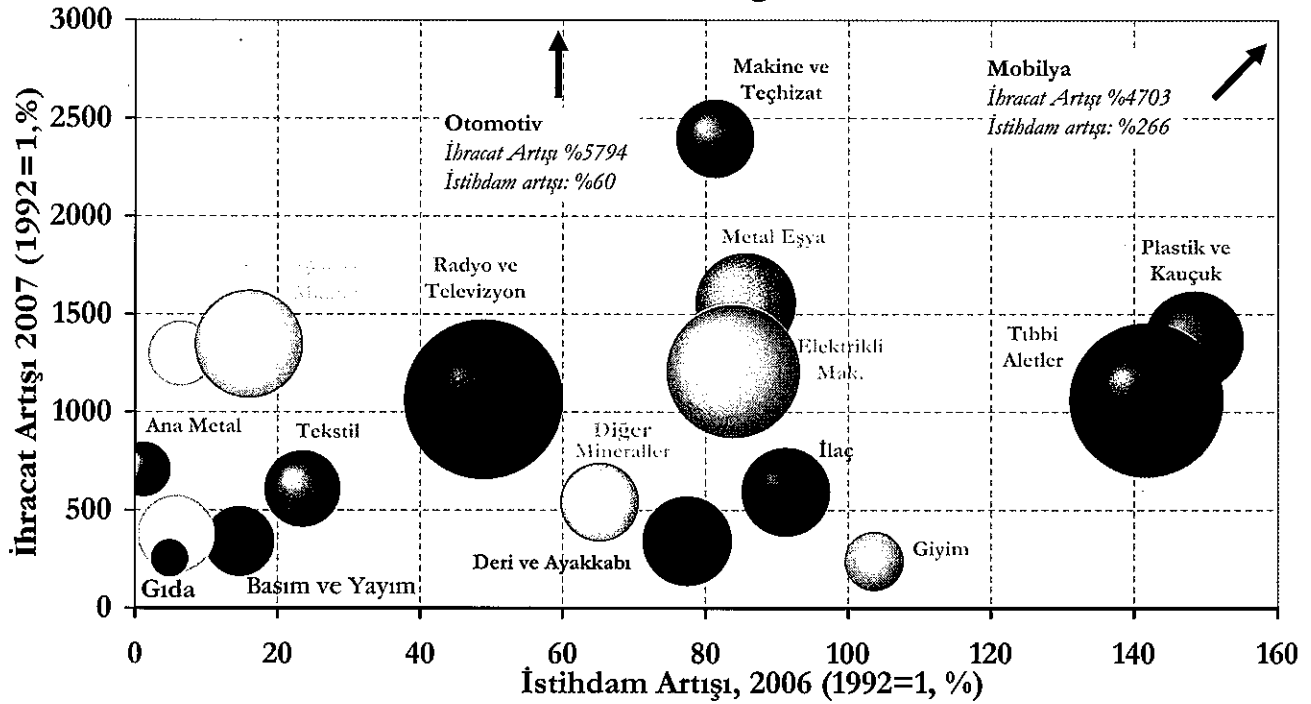
İhracatın Üretim İçindeki Payına Göre İmalat Sanayii Alt Sektörlerinin Üretim ve İstihdam İçindeki Payı*

* Balon büyüklükleri ilgili sektörün üretiminden ihracata ayrılan payı simgelemektedir.

Kaynak: TÜİK

Üretim Artışlarına Göre İmalat Sanayii Alt Sektörlerinin İhracat ve İstihdam Eğilimleri*

* Balon büyüklükleri ilgili sektörün 1992 yılına göre üretim artışını göstermektedir (1992=1 alarak % artışı besaplanmıştır). Tütün ürünleri ile Kok, Petrol ve Nükleer Yakıtlar sektörlerinde üretim artışlar negatif olduğu için bu iki sektör grafikte yer almamaktadır.

Kaynak: TÜİK

ilaç, çimento, cam, seramik, radyo, tv, haberleşme, otomotiv, Türkiye’de dünyada kullanılan teknolojik düzeyde üretim yapılan sektörlerdir.

Ağaç ve mantar, ilaç, metal eşya, bilgisayar ve diğer büro makinaları elektrikli makine, radyo, tv, haberleşme, otomotiv, Türkiye’nin katma değer üretimini artırma potansiyeli olan sektörlerdir. Bu sektörlerin gelişmesi katma değer üretimini artıracaktır.

3.4 İSTİHDAM YARATAN SANAYİ

Türkiye’de istihdam artışı üretkenlik artışının gerisinde kalmıştır. İstihdam sorunun iki ana eksenidir:

i) artan tarım dışı işgücü arzının karşılanamaması politik ve sosyal dengeleri sarsabilir. Nitekim, 2000-2006 yılları arasında imalat sanayii ve hizmetlerin toplamında yaratılan istihdam, tarım sektöründen kopan istihdamı karşılamaya yetmemiş ve bunun sonucunda toplam istihdam seviyesinde % 0.4’lük bir azalma kaydedilmiştir.

ii) ortalama teknoloji düzeyinin yükselmesi ile birlikte ortaya çıkması kaçınılmaz olan yüksek teknoloji ile

nitelikli işgücü arasındaki uyumsuzluğu giderecek önlemler önceden düşünülmelidir.

İşgücünün yapısı ve iş yerinin ihtiyaç duyduğu işgücünün niteliği arasında ciddi bir uyumsuzluk vardır. Orta-üst teknoloji grubuna giren üretim alanlarında, sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün temininde sorunlarla karşılaşmaktadır

Mevcut yüksek işsizlik oranı, tarımdan kopan nüfus ve halihazırda çok düşük olan işgücüne katılma oranının artması ile beraber dikkate alındığında, sanayi stratejisinin temel hedeflerinden birisi mutlaka istihdam yaratılması olmalıdır. Bu gereklilik, düşük-orta alt teknoloji grubuna giren sektörlerin gelişimini önemli kılmaktadır.

Gıda, tekstil, giyim, çimento, cam, seramik, ana metal, metal eşya, makine ve teçhizat, otomotiv, Türkiye’de şimdiye kadar istihdam yaratmış olan sektörlerdir.

Giyim, ilaç, plastik-kauçuk, metal eşya, makine ve teçhizat, elektrikli makine, tıbbi, hassas ve optik aletler, mobilya, Türkiye’de

istihdam sorunun hafiflemesi için potansiyeli olan sektörlerdir. Bu sektörlerin gelişmesi istihdam sorununu hafifletecektir.

İmalat sanayiinde katma değer artırılabilmesi için, orta-üst teknoloji grubuna giren sektörlerin buradaki payının artırılması ve bu sektörlerin ihtiyaç duyacakları nitelikli işgücünün bulunabilmesi gerekmektedir. Türkiye’de yüksek öğrenim, gelişmesi hedeflenen orta-üst teknoloji grubundaki sektörlerle kalifiye işgücü yetiştirmek üzere yeniden planlanmalıdır.

3.5 YAYGIN BİR SANAYİ TABANI

Türkiye’de sanayinin belli bölgelere yoğunlaşmış olması, beraberinde diğer ekonomik aktivitelerin de bu bölgelerde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Ekonomik aktivitedeki bu yoğunlaşma, bölgeler arasında büyük gelir dengesizliklerine neden olmuştur. Bölgeler arası gelir farklılıkları, Türkiye’de önemli bir sosyal sorun olarak ağırlığını artırmaktadır.

Sanayi stratejisi çerçevesinde, sektörlerin belli bir bölgede kümelenme nedenleri doğru analiz edilerek, bölgelerin

performansını aşağı çeken faktörler belirlenmeli ve giderilmelidir. Böylece, ülke içinde bölgesel farklılıkların azaltılması hedefine yaklaşmak mümkün olacaktır.

Gıda, giyim, ağaç ve mantar, kağıt, çimento, cam, seramik, Türkiye’de şimdiye kadar bölgesel yığılması nispeten daha az olan sektörlerdir.

Giyim, giyim, ağaç ve mantar, çimento, cam, seramik, mobilya, Türkiye’de bölgesel kalkınmışlık farkı sorununun hafiflemesi için potansiyel gösteren sektörlerdir. Bu sektörlerin gelişmesi istihdam sorununu hafifletecektir.

4. HEDEFLERE NASIL ULAŞILIR?

4.1 YATAY ÖNLEMLER

Her bir sektör üzerinde yapılan detaylı araştırmalar, başlıca beş grup altında toplanabilecek önlemlerin birçok sektörün rekabet gücünü olumlu etkileyeceğini göstermektedir. Etkileri birden çok sektörü etkileyecek bu reformlara vakit geçirilmeden başlanması gerekmektedir.

1. Kayıtdışı ekonomi ile sonuç odaklı ve güçlü bir mücadele başlatılmalıdır.

Kayıtdışı ekonomi, yol açtığı haksız rekabet, ikili piyasa yapısı, düşük teknoloji kullanımı, ölçek küçüklüğü, ürün standartlarının tutturulamaması gibi sorunlar nedeniyle, sanayinin gelişimini engelleyen en önemli sorunlardan biridir. Ülkemizde ekonominin % 30'unu oluşturduğu söylenen kayıtdışı ekonomi ile kapsamlı ve sonuç alıcı mücadele yürütülmesi, kayıtdışılığın yol açtığı sorunların ortadan kalkmasını sağlayarak neredeyse tüm sektörlerin önünü açacaktır.

2. Enerji teminindeki sorunlar çözülmeli ve enerji fiyatlarının düşmesi sağlanmalıdır.

Ekonomik faaliyetlere temel girdi sağlayan enerji sektörü ülkenin rekabet gücü açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle dışa açık ve uluslararası rekabetin yoğun olduğu sektörlerde girdi maliyetlerinin önemi de artmaktadır. Dolayısıyla enerji fiyatları, uluslararası rekabet edebilirliği etkilemektedir. Türkiye'de sanayi elektriğinin fiyatı dünya piyasasında rekabet ettiği diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, rekabet gücünü destekleyici değildir.

Bu çerçevede, özellikle enerji-yoğun sektörlerin uluslararası rekabet edebilirliğinin artırılabilmesi için elektrik fiyatı üzerindeki ÖTV, KDV ve TRT katkı payı gibi doğrudan ve dolaylı vergilerin düşürülmesi büyük önem taşımaktadır. Türk sanayisi "enerji yoğun"dur ve Enerji Bakanlığı tarafından % 20 civarında enerji tasarrufu potansiyelinin bulunduğu hesaplanmıştır. Türkiye'nin enerji

yoğunluğunu yılda ortalama % 2 oranında azaltması halinde dahi, 2015 yılında 30 MTEP'lik bir tüketici tasarrufunun mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Türkiye elektrik enerjisi sektörünün serbestleşmesinin ivedilikle tamamlanması, yüksek kayıp-kaçak oranları ve tesislerin verimsiz bir şekilde işletilmesi gibi enerji fiyatlarını yükselten unsurların bertaraf edilmesini sağlayacaktır.

Enerji teminindeki sorunların çözümlenmesi ve enerji fiyatlarının düşmesi, tekstil, deri ve ayakkabı, kağıt ve kağıt ürünleri, basım ve yayım, kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri, plastik ve kauçuk, metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı, ana metal sanayi ve yeniden değerlendirme sanayi başta olmak üzere, bir dizi sektörün rekabet gücünü yükseltecektir.

3. Ulaşım ve lojistik altyapısından kaynaklanan sorunlar çözümlidir.

Dünyada, artık geleneksel yatırım ağırlıklı politikaların yerine ulaşım talebini azaltmayı veya daha verimli türlere kaydırmayı hedefleyen yaklaşımlar benimsenmektedir. Önümüzdeki dönemde, gerek yük gerekse yolcu

taşımacılığının hızlanması ve ulaşım türleri arası paylaşımda yeni yapılanmaların oluşması beklenmektedir. Bu nedenle, taşımaların yüksek kapasiteli raylı sistemlere ve hava taşımaya kayacağı anlaşılmaktadır.

Yatırımlardaki dengelerin değişmesi, türlerin taşımadaki paylarına 10–12 yıl içinde yansımaktadır. Bugün Türkiye’de yurtiçi yük taşımalarının % 91’inin, yolcu taşımalarının ise % 96’sının karayolu taşımacılığı ile yapılması 1980’lerin yatırım kararlarının sonucudur. Türkiye sanayinin rekabet gücünün artırılması açısından “kombine taşımacılığın” geliştirilmesi önem taşımaktadır. Avrupa Ulaştırma Politikasına dair Beyaz Kitapta da yer aldığı üzere, hem ekonomik hem de çevre ile ilgili faktörler göz önünde bulundurularak, modlararası yolcu ve yük taşımacılığı daha dengeli bir seviyeye ulaştırılması gerekmektedir.

Ulusal ve uluslararası tedarik zincirlerine değişik bölgelerden katılım sağlanabilmesi sanayide ulusal ve uluslararası yatırımları değişik bölgelere çekilebilmesini teşvik edecek bir başka unsurdur. Bunun için, demiryolu, havayolu ve limanların birbiriyle

bağlantıları tamamlanmalıdır. Ulaştırma ağının ve kombine taşımacılığın geliştirilmesi, bölgeler arası farklılıkların azaltılmasına da yardımcı olacaktır. Ülkemizde büyük konteynır trafiğine izin verecek şekilde en azından bir limanın geliştirilmesi ve ulaştırma ağları ile bağlantılarının yapılması sanayinin en önemli girdilerinden olan ulaştırmada yaşanan soruların asgariye indirilmesine yardımcı olacaktır. Özellikle büyük taşımacılık gereken sektörlerde bu etki daha da fazla hissedilecektir.

Ulaşım ve lojistik altyapısından kaynaklanan sorunların çözümlenmesi, başta kimyasal madde üretimi, ilaç, cam, çimento ve seramik, ana metal sanayi otomotiv olmak üzere, ulaştırma ve lojistik maliyetlerinin fiyat oluşumunda önemli olduğu sektörlerin rekabet gücüne olumlu etki yapacaktır.

4. Teknoloji üretimi, inovasyon ve Ar-Ge faaliyetlerinin artması teşvik edilmelidir.

Kayıtdışı ekonominin varlığı, geleneksel üretim yapısının yaygınlığı, optimum ölçek kullanılamaması gibi başka sorunlarla da iç içe geçmiş bir biçimde

görülen düşük teknoloji kullanımı, Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği, teknoloji üretilmemesi gibi sorunlar, sektörlerin daha yüksek katma değerli ürünlere yönelimini sınırlamaktadır.

Kurumsal yapılarda ya da sanayide gerçekleşen Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine fon sağlayan TÜBİTAK, TEYDEB, TTGV ve DPT gibi çeşitli kaynaklar olmakla beraber, buradaki kritik mesele bu fon kaynakları arzı ile endüstrideki talebi dengeleyip birbiriyle uyumlu hale getirebilmektir.

Özel sektörün risk almasına imkan tanıyacak türde erişilebilir ve şeffaf destek programları sağlayan kamu olanakları, buna karşılık nitelikli, yenilikçi, katma değeri yüksek projeler üretebilen sanayinin bir araya gelebileceği platformlar teşvik edilmelidir. Burada önemli bir nokta, kamunun yaptığı yatırımların dengini, hatta daha fazlasını özel sektörün yapmasıdır. OECD ülkelerinde gerek performans, gerekse ayrılan finansman bakımından Ar-Ge faaliyetleri, özel sektör tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde ise Ar-Ge'ye yapılan toplam harcamalar ağırlıklı olarak kamu kaynaklıdır.

Teknolojik gelişimin yayılım mekanizmaları çerçevesinde ise, sanayi ile yan sanayi arasında işbirlikleri ve stratejik ortaklıklar oluşturmak gereklidir. Böylelikle, tedarikçilerin geleneksel üretim yapılarından, bilgi teknolojilerine dayalı rekabetçi kalite ve verimlilik seviyesine geçişleri mümkün olacaktır. Kaynaklar yetersizliği dışında, araştırma kültürünün çok zayıf olması da ciddi bir sorun yaratmaktadır. İnovasyonun, bilim ve teknolojinin, araştırma kültürünün eğitim sistemi içinde daha güçlü bir biçimde desteklenmesi gerekmektedir.

Tütün ürünleri, tekstil ürünleri, metalik olmayan diğer mineral ürünler, radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı, tıbbi aletler, hassas ve optik aletler, demiryolu ve tramvay lokomotifleri, hava ve uzay taşıtları imalatı, teknoloji üretimi, inovasyon ve Ar-Ge faaliyetlerinin artmasının teşvik edilmesi ile olumlu etkilenecek sektörler arasındadır.

5. Nitelikli işgücü temini bir çok sektörün karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan birisidir.

Ekonomimizin itici gücü olabilecek genç nüfus potansiyeli ne yazık ki değerlendirilememektedir. 15-24 yaş arası

gençlerde işsizlik oranı % 20'nin üzerindedir. Üstelik, tarım dışı istihdamın % 62'sini lise altı, % 24'ünü ise lise dengi okul mezunları oluşturmaktadır. Bu durumun düzelmesi ve lise ve yüksekokul seviyesinde mesleki eğitimin yaygınlaştırılması için sektör temsilcileri aktif biçimde çaba göstermektedirler.

Üniversitelerdeki bölümler ve araştırma alanları ile Türkiye ekonomisinin gerekleri arasındaki bağlantı ise çok zayıf kalmaktadır. Bu bağ kuvvetlendirilmeli ve üniversitelerin bölümlerine alınacak öğrenci sayısı bu gereklere göre şekillendirilmelidir. Kapsamlı bir üniversite reformunun yanı sıra, mesleki eğitimin yeniden yapılandırılması da, özellikle sanayinin ihtiyaç duyduğu ara kademe nitelikli eleman sorununu hafifletebilecektir. Tüm eğitim sisteminin yenilikçiliği, araştırmayı destekleyici biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. *Kağıt ve kağıt ürünleri, deri ve ayakkabı, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı, otomotiv, sektörün gereksinim duyduğu nitelikteki elemanın temininde sorunlar yaşanan sektörlerdir. Mesleki ve yüksek öğretimin bu ihtiyaçlar dikkate alınarak yeniden yapılandırılması, bu sektörlerde gelişimin önünü açacaktır.*

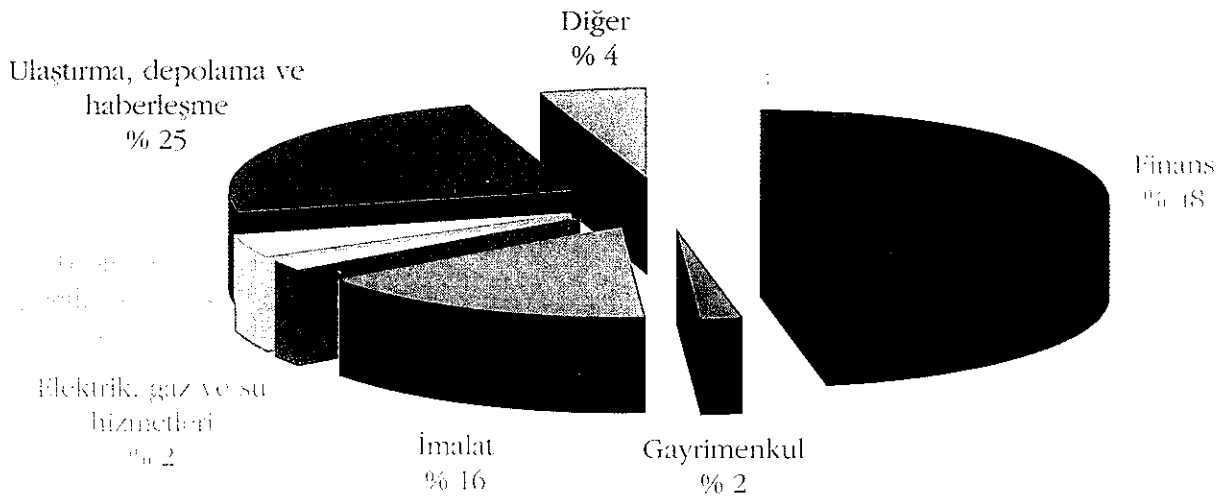
4.2 REFORM ÖNERİLERİ

Yukarıda sayılan beş başlık imalat sanayii için belirlenen hedeflere ulaşmak için gerekli olan önlemleri kapsamaktadır. Ancak, rekabet gücünün artırılması için alınması gereken önlemler daha kapsamlıdır.

Geniş çerçeveli bir mikro reform süreci başlatılarak, üretimle doğrudan ilgili altyapısının gelişiminin önündeki engeller kaldırılmalı, altyapı sektörlerinde serbestleşmeye gidilmelidir.

Ancak altyapı sorunlarının giderilmesi ve kayıtdışı ekonominin azaltılması ile imalat sanayii aradığı ivmeyi kazanabilecektir. 2001 yılındaki mali krizden sonra gerçekleşen reformların ardından bankacılık sektörü güçlenmiş ve doğrudan yatırımların hedefi olmuştur. İmalat sanayiinin doğrudan dış yatırımlardan aldığı pay ise % 16'da kalmıştır. Kapsamlı bir reform süreci ise imalat sanayiine de kaynak akmasını sağlayacaktır. Bu hususta öncelikli olarak ele alınması gereken konulara ilişkin öneriler aşağıda yer almaktadır.

TÜRKİYE'YE DOĞRUDAN DIŞ YATIRIMIN SEKTÖREL DAĞILIMI (2002-2007)

Kaynak: T.C.M.B.

Vergi reformu: Türkiye'nin uluslararası planda rekabet gücünü arttırmak için kamu maliyesi ve vergi alanlarında alınması gereken önlemleri belirlemek öncelikli adımlardan biridir. Bu kapsamda, AB Müktesebatına uyum çalışmaları koordine edilerek, uygulanan maliye politikaları veya vergi mevzuatında gerçekleştirilen değişikliklerin makroekonomik sonuçları ve reel sektörün rekabet gücü üzerindeki etkileri incelenmelidir.

Bütün bu faktörler göz önüne alındığında, Türkiye ekonomisinde sürdürülebilir bir iktisadi büyüme sağlamanın önündeki önemli engellerden biri olan üretim maliyetlerinin yüksekliğine kalıcı ve etkin bir çözüm getirilmelidir. AB Müktesebatına uyumlu, kapsamlı bir vergi reform paketi hazırlanarak, üretim ve yatırım aşamasında sanayicinin ve yatırımcıların tabi oldukları ciddi vergi yükleri hafifletilerek büyük yatırımların ve reel sektördeki üretimin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Girdi maliyeti: Yoğun girdi kullanan sektörlerde, hammadde fiyatları rekabet gücünü sınırlayan temel unsurlardan birisidir. Geçerli olduğu durumlarda,

piyasasının etkin çalışmasının sağlanması, gümrük korumasının düşürülmesi hammadde maliyetini belli ölçülerde aşağı çekebilir. Ancak, Doğu Asya ekonomilerinin çok hızlı kalkınması sonucunda, son yıllarda tüm dünyada hammadde fiyatlarında yüksek artışlar yaşanmaktadır. Dünya fiyatlarının artışı hususunda yurtiçinde alınabilecek bir önlem bulunmamaktadır. Hammaddeye bağlı bu sektörlerin rekabet gücünün olumlu yönde değişmesi zor olacaktır. Diğer alanlardaki önlemlerin, hammadde ağırlıklı bu sektörlerin maliyet yapısına bir nebze de olsa olumlu katkıda bulunabileceği dikkate alınarak, bu sektörlerle dönük yeniden yapılanma planlarının hazırlanmasına bir an önce başlanmalıdır.

Yatırım Yeri: Birçok sektörde uygun yatırım yerinin bulunması ve tüm bürokratik süreçlerden geçerek gerekli izin ve onayların alınması çok uzun ve karmaşık bir süreçtir. Özellikle, kimya ve plastik gibi sektörlerde fabrika alanı bulunmasında sorun yaşanmaktadır. Madencilik için tahsis edilen alanların geri alınması da sorun yaratmaktadır. Çevre açısından hassas olan deri ve kimya gibi bazı sektörler için uygun altyapıda

merkezlerin oluşturulmamış olması, ciddi bir pozitif dışsallık imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle, yatırım yeri planlarının yapılması, ÇED vb. izin süreçlerini kolaylaştırıcı prosedürlerin tanımlanması, pozitif dışsallık yaratma potansiyeli olan sektörlerde uygun kümelenmelerin oluşturulması, özellikle çevre duyarlılıkları yüksek birçok sektörde yatırımların önünü açacaktır.

Geleneksel altyapı alanlarının dışında, idari, beşeri ve teknolojik altyapıdaki sorunların da ortadan kaldırılması hedeflenmelidir.

Bilgi ve koordinasyonun artırılması:

Küreselleşme olgusuyla birlikte, sanayi stratejilerinde kamunun doğrudan yönlendirici rolü sona ererken, bilgi ve koordinasyon dışsallıkları sağlama rolü ön plana çıktı. Yeni faaliyet alanlarına ilişkin bilginin aktarılması, kümelenme etkisinin güçlü olduğu faaliyet alanlarında kümelenmelerin oluşturulması, koordinasyonun sağlanması vb faaliyetler, daha önce üretimin kendiliğinden ortaya çıkmadığı alanlarda, faaliyetin teşvik edilmesinde en etkili araçlardan birisidir.

Denetim: Denetimin yetersiz kalması haksız rekabete yol açmaktadır. Devletin düzenleyici görevi, rekabeti geliştirip, hizmet ve ürünlerin fiyatlarında düşüslere yol açarak tüketiciye fayda sağlar. Maliyet yapılarındaki bu iyileşme, yerel ve küresel pazarlarda avantaj yaratır. Bu çerçevede, etkin ve başarılı bir kamu reformu vazgeçilmezdir. Mevcut düzenleyicilerin ve uygulayıcı kurumların gözden geçirilmesi, düzeltilmesi, kalitesinin geliştirilmesi, gereksiz olanlarının kaldırılması , gerekli görülen alanlarda yenilerinin oluşturulması ve düzenleyicilerin hazırlık süreçlerinde geniş katılımın sağlanması gerekmektedir.

Ayrıca, denetim eksikliği nedeni ile imalat sanayiinin, kayıtdışı ekonomi, gıda güvenliği, çevre problemleri, iş güvenliği gibi konularda karşılaştığı sorunlar artmaktadır.

İdari ve yasal altyapı: Doğru bir sanayi stratejisinin temel ayaklarından bir tanesi de idari ve yasal altyapının güçlendirilmesidir. Piyasa ekonomisinin etkin biçimde işlemesi, üretim ve yatırım ortamının iyileşmesi, daha fazla yabancı sermaye çekilebilmesi ve istihdamın artması için hukuki istikrar, ekonomik ve

siyasi istikrar kadar önemlidir. Bu kapsamda:

- hukuk sisteminin hızlı ve etkin bir hale getirilmesi,
- kanunların geriye yürümezliği ilkesine işlerlik kazandırılması,
- karmaşık ve çok katmanlı yasal düzenlemelerin basitleştirilmesi,
- yatırımcılar için şeffaf ve güvenilir bir hukuk sistemi yaratılması,
- uluslararası standartların benimsenmesi,
- fikri mülkiyet hakları ve kazanılmış hakların güvence altına alınması,
- haksız rekabetin önlenmesi, vakit geçirilmeden ele alınması gereken konular olarak öne çıkmaktadır.

Hukuk reformunun tam olarak gerçekleştirilebilmesi için sistemi uygulayacak ve denetleyecek olan idari kapasitenin de güçlendirilmesi gerekmektedir.

Döviz kuru: 2001 sonrasında uygulanan ekonomik programla birlikte YTL'nin değer kazanması, ithalatı ucuzlattı. Böylece, yurtiçi üretimin ithalat karşısındaki rekabet gücü düşerken, ihracatta fiyat rekabeti olumsuz yönde etkilendi. YTL'nin değerli olması genel

olarak sektörlerde ticaret açığına yol açtı. Ancak, orta-üst teknoloji sektörler başta olmak üzere, bazı sektörler, bu durumu verimlilik artışları ile karşılamayı başardı. YTL'nin değerini hedefleyen bir ekonomik politika uygulanması günümüz koşullarında mümkün değildir. YTL'nin değerli olması her sektörde aynı düzeyde rekabet kaybına yol açmamaktadır. Yine de, kurların gelişiminin sektörler üzerindeki etkileri dikkatle takip edilmelidir. Özellikle, Dolar/Euro paritesinin dünyadaki gelişimi veri alındığında, girdi ve çıktıları farklı para birimlerinin ağırlıkta olduğu sektörler, bu parite hareketlerinden asimetrik olarak etkilenecektir.

Kurumsal yapının güçlendirilmesi:

Bürokraside, yerel yönetimlerde ve sivil toplumda yönetim anlayışının değişmesi gerekmektedir. Özel sektör-kamu sektörünün aynı platformlarda çalışma kültürü geliştirilmelidir. Yerel yönetimler başta yatırım yeri seçimi olmak üzere, üretim ve yatırım ile ilgili birçok konuda sanayiciye yeterince yardımcı olmamaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının işlerlik kazanması, bu alandaki sorunların çözümü için iyi bir başlangıç oluşturabilir. Sektör dernekleri ve Odaların

sektör sorunlarının çözümünde daha aktif olması, sorunları bürokrasi, politikacılar ve diğer karar vericiler nezdinde iyi takip edebilmeli ve sonuca yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Mesleki bağları çok güçlü olmayan Odaların sektörlerle bağları güçlendirilmelidir. Sektör dernekleri, Odalara kıyasla, daha esnek ve sektörün sorunlarına daha yakındır. Ancak, sektör derneklerinin de mali yapılarının yeterince güçlü olmaması, sektörün sorunlarının yeterli düzeyde takibini zorlaştırmaktadır.

4.3 SEKTÖREL İNİSİYATİFLER

Sektörlerin karşı karşıya olduğu sorunların tamamının yatay önlemlerle çözümlenebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle sektörlerin bütününe etkileyen önlemlerin yanı sıra, her sektör için karşılaşılan sorunları ayrı ayrı tanımlamak ve bu sorunlar için sektöre özel çözüm önerileri geliştirmek, inisiyatifler başlatmak gerekmektedir.

- **Yüksek teknoloji grubu** ürünlerinin üretim artışları imalat sektörü ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak otomotiv ve radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı sektörleri başta olmak

üzere bu sektörlerin ihracat potansiyelinin ithalata bağımlı olmasıdır. Ayrıca, Türkiye'nin dijital teknoloji üretecek altyapısının sınırlı olması da sektörün gelişiminin önünde duran bir başka engeldir. Kümelenme politikaları ve Ar-Ge teşviklerinin geliştirilmesi araştırma ve üretim altyapısının geliştirilmesine yararlı olacaktır. Bu gruptaki sektörlerden ilaç sektörü de Ar-Ge konusunda benzer sorunlar yaşamaktadır

Türkiye ilaç üretebilen az sayıda ülke arasında yer almasına rağmen, ilacın araştırma ve geliştirme maliyetleri çok yüksek olduğundan, sadece geliştirme faaliyetleri Türkiye'de yapılabilmektedir. Bu sektörün taşıdığı potansiyelin gerçekleştirilebilmesi için, yatay önlemlerin yanı sıra, sektörel inisiyatifler de devreye sokulmalıdır. İleri teknoloji grubu ürünlerinin geliştirilmesi ve bu pazarda Türkiye'nin yerini alabilmesi için bir an önce strateji belirlenmesi gerekmektedir.

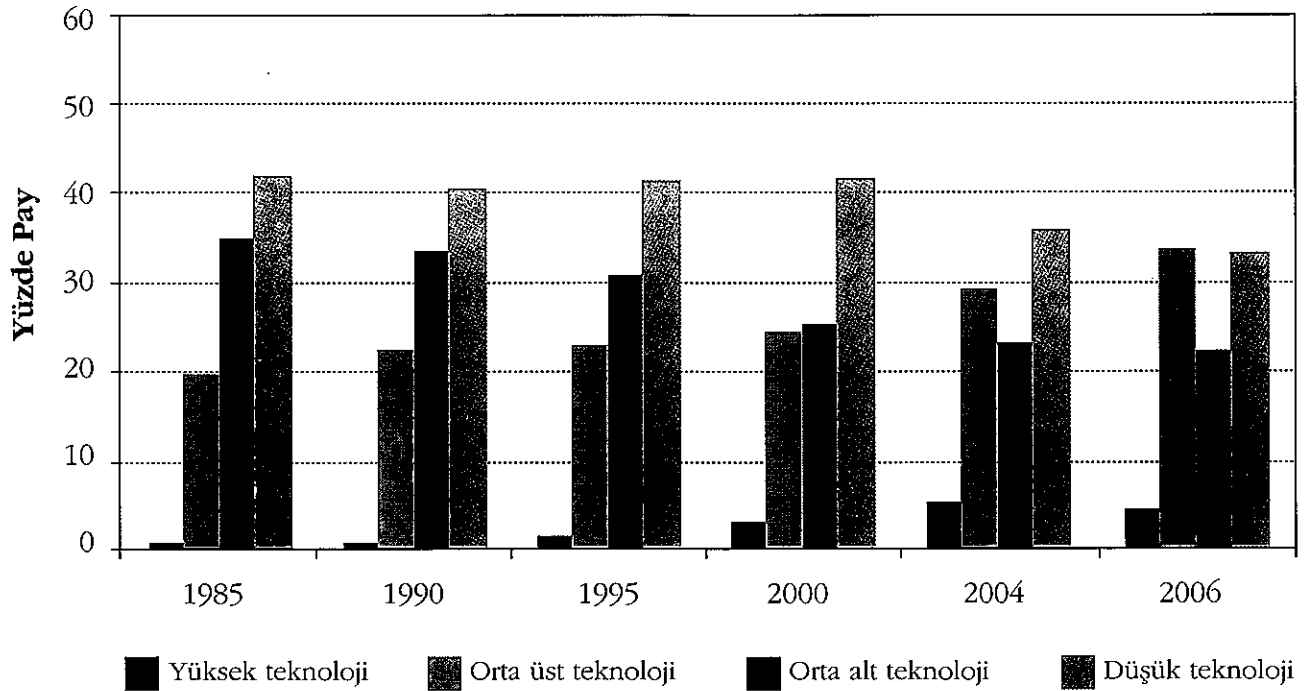
Bu alanda ilerleme sağlayabilmek için her sektörle ilişkili olan ve derinden etkileyen bilgi teknolojileri altyapısının da güçlendirilmesi gerekmektedir.

• **Orta-üst teknoloji grubuna** giren sektörler üretim ve istihdam hacmi bakımından imalat sektörü içinde önemli paylara sahiptir. Ulaşımın alt sektörleri olarak görülebilecek otomotiv ve demiryolu sektörlerinin üretimi son yıllarda belirli bir ivme kazanmıştır. Ancak, bu sektörlerde kalifiye işgücü, yatırım yeri ve ulaşımdan kaynaklanan altyapı sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Bu sektörleri besleyecek kalifiye işgücünün artış ve devamlılığını sağlayacak

eğitim altyapısının oluşturulması için somut adımlar atılmalıdır. Demiryolu sisteminin gelişmemiş olması, ulaştırma maliyetlerini yükselterek sektörün rekabet gücünü sınırlamaktadır. Ayrıca, orta-üst teknoloji grubuna giren malların katma değer içindeki paylarının artırılmasına yönelik önlemler alınmalıdır.

• **Orta alt teknoloji grubuna** giren sektörlerin bazılarında ihracat artışları öne çıkmaktadır. Kok kömürü, rafine edilmiş

TEKNOLOJİ DÜZEYLERİNE GÖRE ÜRETİM

Kaynak: "Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış", TÜSİAD Raporu, Mayıs 2008

petrol ürünleri, plastik ve kauçuk ürünleri, metal eşya ve deniz taşıtları 2000'li yıllarda imalat sektörü ortalamasının oldukça üstünde ihracat artışı gösteren sektörlerdir. Özellikle yatırım yeri konusunda uygun yatırım yerlerinin tahsisi ve bürokratik onay sürecinin sadeleştirilmesi hususlarında kamunun desteği bu sektörleri gelişimine katkı sağlayacaktır. Başka sektörlerle girdi sağlayan ana metal ve plastik kauçuk sektörlerine özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Bu teknoloji grubundaki sektörler için enerji önemli bir girdidir. Bu nedenle de enerji üretimi ve fiyatlarındaki gelişmelere çok duyarlıdırlar. Bu sektörlerin gelişiminin devamı için enerji maliyetlerini en aza indireyecek politikalar izlenmelidir.

• **Düşük teknoloji grubuna** giren geleneksel sektörlerin üretiminde son dört yılda hızlı bir gerileme gözlemlenmektedir. Özellikle tekstil ve giyim sektörleri arasındaki geleneksel dikey bütünleşmenin küreselleşmenin

etkisi ile gevşemesi dikkat çekici bir durumdur. Markalaşma, tasarım gibi aktivitelerin teşvik edilmesi, bu sektörlerin daha yüksek katma değerli ürünlere doğru yönelmelerine ve rekabet gücüne olumlu katkıda bulunacaktır. Bunun yanı sıra düşük teknoloji grubu ürünlerinden ağaç ve mantar ürünleri sektörlerinin üretim, kuyumculuğu da kapsayan mobilya ve diğer imalat sektörünün üretim ve ihracat artışı dikkat çekici olmuştur.

Yatay politika önlemlerinin yanı sıra, yukarıda bir bölümüne yer verilen sektöre özel konular için, sektör bazında çözümleri belirlemek üzere inisiyatifler başlatılmalıdır. İlgili sektör temsilcilerinin doğrudan müdahil olacağı bu süreçte, her sektörün gelişmesinin önünü açacak önlemler, yeniden yapılandırma faaliyetleri, kümelenme önerileri vb. çözümler formüle edilmeli ve ardından tüm sektörel inisiyatifler konsolide edilmelidir.

YATAY ÖNLEMLER *							
Sektör No.	Sektör Adı	Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadele Edilmeli	Enerji Maliyetlerinin Düşürülmesi ve Enerji Teminin Sürekliliğinin Sağlanmalı	Ulaştırma Altyapısı geliştirilmeli	Teknoloji Üretimi, İnovasyon, Ar-Ge Faaliyetlerinin Artırılması Teşvik Edilme	Nitelikli İşgücü Sağlanmalı	İdari Kapasite Artırılmalı
15	Gıda Ürünleri ve İçecek	✓					✓
16	Tütün ürünleri				✓		
17	Tekstil ürünleri	✓	✓		✓		
18	Giyim eşyası	✓	✓				
19	Deri ve ayakkabı		✓			✓	
20	Ağaç ve mantar ürünleri						
21	Kağıt ve kağıt ürünleri				✓	✓	
22	Basım ve yayım						
23	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt						
24	İlaç dışında kalan kimyasal madde ve ürünlerinin	✓	✓	✓			
2423	Eczacılıkta ve tıpta kullanılan kimyasal ve bitkisel kaynaklı ürünleri	✓	✓	✓			✓
25	Plastik ve kauçuk ürünler	✓	✓	✓			✓
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünler		✓	✓	✓		
27	Ana metal sanayii		✓	✓	✓		
28	Metal eşya						
29	Makine ve teçhizat					✓	✓
30	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri						
31	Elektrikli makine ve cihazlar						
32	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları				✓		
33	Tıbbi aletler hassas ve optik aletler ile saat						
34	Motorlu kara taşıtı			✓		✓	
35	Ulaşım araçları					✓	
352	Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonları				✓		
359	Diğer taşıtlar				✓		
353	Hava ve uzay taşıtları				✓		
36	Mobilya ve diğer imalat	✓					
37	Yeniden değerlendirme						

* Yatay önlemlerle yukarıda belirlenen hedeflere ulaşmada en etkili olacak sektörler gösterilmiştir.

Kaynak: "Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış", Raporu çıktılarından derlenmiştir, Mayıs 2008

Sektör Karşılaştırma Matrisi

KRİTERLER															
	SEKTÖRLER	İstihdam		Üretim		İhracat		Rekabet Gücü		Teknoloji		Bölgesel farklılıkların azaltma gücü		Diğer sektörlerle etki:	
		Mevcut Durum	Potansiyel	Mevcut Durum	Potansiyel	Mevcut Durum	Potansiyel	Mevcut Durum	Potansiyel	Mevcut Durum	Potansiyel	Mevcut Durum	Potansiyel	Geri	İleri
15	D Gıda	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ZAYIF
16	D Tütün	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	(?)	(?)	ORTA	ZAYIF
17	D Tekstil	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF(+)	ZAYIF(+)	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ORTA
18	D Giyim	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF(+)	ZAYIF(+)	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ZAYIF
19	D Deri-ayakkabı	ORTA	ORTA	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA
20	D Ağaç ve mantar	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA
21	D Kağıt	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ
22	D Basım ve yayım	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	GÜÇLÜ
23	C Kök - petrol	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	□?	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	GÜÇLÜ
24(-2423)	B Kimya	ORTA	ZAYIF	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	GÜÇLÜ
2423	A İlaç	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF		
25	C Plastik-kaucuk	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ
26	C Çimento, cam, seramik	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ
27	C Ana metal	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	GÜÇLÜ	ORTA
28	C Metal eşya	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA
29	B Makina ve teçhizat	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
30	A Bilgisayar ve büro mak.		ORTA (*)		GÜÇLÜ(●)	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA ZAYIF(●)	ZAYIF(+)	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
31	B Elektrikli makina	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF	ORTA	GÜÇLÜ	(?)	(?)	ORTA	ORTA
32	A Radyo, TV, haberleşme	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ(●)	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF
33	A Tıbbi, hassas ve optik al.	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA(●)	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF
34	B Otomotiv	GÜÇLÜ	ORTA		GÜÇLÜ				GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF
351	C Deniz taşıtları			GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ	ZAYIF	ORTA	ORTA	(?)	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
352	B Demiryolu	ZAYIF		ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ZAYIF		ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
353	A Hava ve uzay taşıtı			ZAYIF		ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF		(?)	(?)	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
359	B Diğer taşıtlar	ZAYIF	ZAYIF		ZAYIF	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF	ORTA
36	D Mobilya ve diğer imalat	ORTA	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	GÜÇLÜ	ZAYIF	ZAYIF
37	Yeniden değerlendirme			ORTA		ORTA	GÜÇLÜ	GÜÇLÜ						GÜÇLÜ	GÜÇLÜ

Notlar: *) 2004 yılı değeri kullanılmıştır. A) Yüksek teknoloji C) Orta alt teknoloji B) Orta üst teknoloji D) Düşük teknoloji

Kriterler: Butün sıralamalarda ilk sekiz sektör "güçlü", ikinci sekiz sektör "orta" ve diğerleri "zayıf" olarak sınıflandırılmıştır. **Mevcut durumu:** İstihdam, üretim, ihracat sütunlarında sektörlerin 2006 yılı itibari ile imalat sektörü içindeki istihdam ve üretim payları ile 2007 yılı itibari ile imalat sektörü toplam ihracatı içindeki payları ile değerlendirilmiştir. **Potansiyel göstergesi:** İstihdam ve üretimde 2006, ihracatta ise 2007 yılında göre artış oranı kullanılmıştır. **Rekabet gücü:** İhracat/üretim oranı **Rekabet potansiyeli:** Sektörde yurt içi üretim artışına oranla ihracat artışı (1992 yılına göre ihracat artışı (1992 yılına göre ihracat artışı oranı) üretimdeki artış oranına bölünerek elde edilen değer) **Bölgesel dağılımı:** Kalitatif değerlendirme **Diğer sektörlerle etki:** 2002 girdi-çıkış tablosundaki ileri ve geri bağlanan katsayılarına göre sıralama kullanılmıştır.

Kaynak: "Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış", TÜSİAD Raporu, Mayıs 2008

